

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук Аврамової Ольги Євгенівни на дисертацію Серебряник Олесі Олександрівни «Інформація про особу як об'єкт цивільних прав», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження. Кожна особа має природне право формувати та поширювати про себе будь-яку інформацію. Здійснення цих прав має певні технічні та правові особливості. Формування інформації про особу залежить від волі та волевиявлення особи щодо формування окремого нематеріального об'єкту – інформації про себе. Можливість поширення такої інформації обумовлена постійним оновленням технічних ресурсів. Вони дозволяють особі розміщувати інформацію про себе, зокрема на особистих Інтернет-сторінках, що практично в усіх випадках надає доступ до інформації про особу. Для юридичної науки такий стан означає виникнення нових правовідносин у сфері інформації про особу, які потребують окремого дослідження та правового регулювання. При цьому правові засади інформації про особу закладені у Цивільному кодексі України, Законі України «Про інформацію», адже у цих законах не було визначено особливостей інформації про особу. Спробу врегулювати правовідносини у сфері інформації про особу Законом України «Про персональні дані» можна визнати недостатньо вдалою, оскільки цей нормативний акт побудовано на принципах імперативності щодо обробки персональних даних, без урахування диспозитивності у відносинах щодо інформації про особу. Крім того, такий законодавчий підхід призвів до: 1) поширення на інформацію про особу більше норм публічного права замість приватного; 2) звуження поняття «інформація про особу», що стало трактуватися як персональні дані, персональна інформація; 3) не врахування

того, що термін «інформація про особу» поширюється і на юридичну особу. Таким чином, з'явилася необхідність узагальнення теоретико-методологічних підходів щодо інформації про особу як об'єкта цивільних прав, розв'язання проблем, що виникли у правозастосовній практиці. Все це і визначає актуальність теми дисертації Серебряник Олесі Олександрівни.

Дисертаційне дослідження спрямовано на реалізацію положень Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р. Роботу виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14, перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, перелік яких затверджено рішенням Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11, та в межах науково-дослідних тем Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького.

Цінність творчого пошуку здобувача полягає в тому, що дисертація виконана з урахуванням науково-теоретичних досліджень різних галузей юридичної науки, аналізу не лише чинних нормативно-правових актів, які регулюють інформацію про особу, а й судової практики ЄСПЛ та вітчизняних судів. Саме це дозволило вдосконалити понятійно-категоріальний апарат рецензованого дослідження, зокрема, запропонувати власне визначення понять «інформація про особу», «інформація про фізичну особу», «комунікаційні дані (метадані)», розробити групу суб'єктів прав на інформацію про особу, надати класифікацію інформації про особу, визначити особливості інформації про публічну особу.

У дисертації чітко сформульовані мета і завдання дослідження (стор. 2, 3 дисертації), їх постановка та послідовність дозволяють розкрити основний зміст теми. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему (стор. 3

дисертації), не виходячи за межі наукової спеціальності.

Дисертація виконана й оформлена на високому науковому та професійному рівні. Структура дисертації логічно витікає з поставлених завдань та складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Дослідження містить ґрунтовні наукові положення, які мають науково-теоретичне значення та практичну спрямованість.

Здобувачем проаналізовані та використані, в основному, всі відомі на даний час роботи попередників, які стосуються предмета дослідження, про що свідчить зазначена дисертантом теоретична база дослідження (стор. 1, 2 дисертації), виявлена сутність вказаної проблематики, визначено практичне значення дисертаційної роботи (стор. 5 дисертації).

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими. Вони зроблені з використанням загальнонаукових методів пізнання об'єктивної дійсності, що базуються на діалектичному підході до досліджуваного об'єкта, та окремих спеціальних методах наукового пізнання, зокрема історико-правовому, діалектичному, формально-логічному, системно-структурному, методу аналізу і синтезу тощо. Аналіз тексту дисертаційної роботи дає підстави зробити висновок, що дисертант вдало використовує зазначені методи та демонструє наявність навичок творчого наукового дослідження.

Дисертаційна робота О.О. Серебряник свідчить про ґрунтовне вивчення чинного законодавства України, спеціальної літератури, а також судової практики з предмета дослідження. Слід зауважити, що джерельна база дисертації включає 244 найменування, що підкреслює достовірність та обґрунтованість висновків, зроблених у роботі. Варто підкреслити, що здобувач досить толерантна в полеміці з іншими дослідниками, проявляє високий стиль та культуру при використанні цитат.

Дисертація О.О. Серебряник написана грамотно, сприймається легко і з інтересом. Список використаних джерел оформлений відповідно до встановлених вимог.

Наукова новизна результатів дослідження, наукових оцінок, пропозицій і рекомендацій, теоретичних узагальнень та висновків, які складають основний зміст дисертаційної роботи О.О. Серебряник, в значній мірі зумовлюється актуальністю дослідження та обраним напрямом. Дійсно, ця наукова робота є однією з перших в Україні системних досліджень теоретичних та практичних проблем інформації про особу як об'єкта цивільних прав.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячено загальній характеристиці інформації про особу як об'єкта цивільних прав. Здобувач акцентує увагу на тому, що серед вчених немає єдності щодо трактування поняття «інформації» та «інформації про особу». Для цього визначено стан правового регулювання та теоретичні проблеми цивільно-правового розуміння інформації про особу. При дослідженні правової регламентації поставленого питання окреслено основні етапи у розбудові правового регулювання та наукової думки щодо інформації про особу як об'єкта цивільних прав. Справедливо з'ясовано, що виникнення цивільних правовідносин у сфері інформації про особу стало можливим завдяки прийняттю Закону України «Про інформацію» (1992 р.), в якому закріплено визначення інформації, її режими (з відкритим та обмеженим доступом), а також розмежовано категорії «інформація» і «документ». Підкреслено, що вперше цивілістичне визначення інформації як об'єкта цивільних прав було закріплено у ЦК України (2004 р.). Встановлено, що вперше використано термін «інформація про особу» у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007 р.) (підрозділ 1.1).

Дисертантом слушно зазначено, що для інформації, як і для будь-якого об'єкта цивільних прав, властиві такі характеристики: певна форма існування, зміст, спрямованість на задоволення інтересів суб'єктів (функціональне призначення). Інформація покликана давати уявлення про події, дії, суб'єктів. Однак можливість поширення інформації про особу без її згоди є порушенням конституційних прав, незважаючи на факт її сприйняття іншими особами, адже наслідками такої дії буде: відкриття доступу до інформації, встановлення

можливості зробити інформацію оборотоздатною. Здобувачем справедливо наголошено, що інформація про особу може мати економічну вартість та виступати товаром, якщо вона зафіксована на матеріальному носії та особа має волевиявлення щодо її комерціалізації. Інформація про особу може як ідентифікувати особу (конкретизація особи на підставі достовірних відомостей/даних), так і індивідуалізувати її (встановлення особи на підставі її творчих, особистих, ділових та інших характеристик) (підрозділ 1.2).

Слід погодитися із запропонованою у роботі системою ознак інформації про особу: об'єктивною формою та змістом. Здобувачем визначено, що матеріальна фіксація інформації є лише одним із елементів режиму існування інформації про особу. У роботі розглянуто матеріальні (письмові, електронні, власні матеріальні форми фіксації інформації про особу та ін.) та вербальні ресурси (повідомлення, усні промови, жести тощо) збереження інформації. Наголошено, що матеріальні ресурси, на відміну від вербальних, мають конкретно визначений характер, оскільки зафіксовані у стабільній формі існування. При розгляді другої ознаки інформації про особу – її змісту встановлено, що зміст інформації про особу може мати відкритий або обмежений доступ. Доведено, що змістом інформації з обмеженим доступом є відомості/дані про сповідь, усиновлення, кореспонденцію та телефонно-телеграфних повідомлень, досудове розслідування, нотаріальні дії та інші відомості/дані, що можуть ідентифікувати людину та є достовірними (підрозділ 1.3).

У підрозділі 1.4 Серебряник О.О. розглядає суб'єктів прав на інформацію. Здобувач звертає увагу на актуальну проблему щодо термінологічного невизначення суб'єктів прав на інформацію у межах цивільного права, оскільки у ч. 2 ст. 200 ЦК України використано термін «суб'єкт відносин у сфері інформації». Справедливо зроблено висновок, що такий підхід вказує що у цивільному законодавстві не виокремлено самостійного поняття «суб'єкт прав на інформацію», що зумовлює звернення до категоріального апарату, закріпленого у Законі України «Про інформацію». На підставі проведеного

дослідження класифікації суб'єктів прав на інформацію запропоновано поділ суб'єктів прав на інформацію про особу на види та групи.

У другому розділі дисертації здобувачем здійснено дослідження інформації про фізичну особу. Підрозділ 2.1 присвячено формуванню поняття інформації про фізичну особу та доведено, що ця інформація є універсальною правовою категорією, яка охоплює: інформацію про приватне життя особи, персональні дані, комунікаційні дані (метадані). Дисертантом для розмежування видів інформації про фізичну особу виокремлено види інформації про фізичну особу залежно від суспільного інтересу: інформація про фізичну особу приватного інтересу (інформація про приватну особу) та інформація про фізичну особу публічного інтересу (інформація про публічну особу). Підкреслено, що в законодавстві не закріплено понять приватна та публічна фізична особа. Тому для визначення видів інформації про фізичну особу запропоновано розуміння правового статусу особи залежно від суспільного інтересу (підрозділ 2.2). Справедливо аргументовано, що основним суб'єктивним правом фізичної особи на інформацію є право на формування інформації про себе, яке реалізується у діях щодо надання згоди на обробку персональних даних, оприлюднення інформації про себе, зокрема на власних сторінках в соціальних Інтернет-мережах тощо (підрозділ 2.3).

Третій розділ дослідження присвячено інформації про юридичну особу. Здобувачем з'ясовано, що інформація про юридичну особу як об'єкт цивільних прав залишалася поза правовим регулюванням. Незважаючи на те, що ця категорія не закріплена у жодному нормативно-правовому акті, окремі елементи складу інформації про юридичну особу визначені у вітчизняному законодавстві. Підкреслено, що інформація про юридичну особу є складним об'єктом, який містить інформацію з різним правовим режимом та відноситься до об'єктів немайнових цивільних прав. Інформація про юридичну особу є оборотоздатним об'єктом цивільних прав, стосовно якого виникають майнові права (підрозділ 3.1). У роботі зазначено, що права юридичної особи на інформацію охоплюють такі дії: 1) володіння та формування інформації про себе, зокрема: про

створення, діяльність, інших відомостей/даних, пов'язаних із правовим статусом юридичної особи; 2) вимогу від інших осіб не порушувати режим інформації юридичної особи та вимога на отримання інформації; 3) захист інформації про себе (підрозділ 3.2). Охарактеризовано права юридичної особи на інформацію, які охоплюють такі дії: 1) володіння та формування інформації про себе, зокрема: про створення, діяльність, інших відомостей/даних, пов'язаних із правовим статусом юридичної особи; 2) вимогу від інших осіб не порушувати режим інформації юридичної особи та вимогу на отримання інформації; 3) захист інформації про себе. Встановлено, що «отримання інформації» та «доступ до інформації» є різними за змістом і обсягом правовими категоріями.

Серебряник О.О. обґрунтовано позицію про наявність двох ознак інформації про особу як об'єкта цивільних прав: об'єктивної форми, що проявляється у вербальних (усні заяви, повідомлення, радіопередачі) і матеріальних ресурсах (письмова, електронна, власні матеріальні форми фіксації інформації про особу) та змісту, який полягає у будь-яких відомостях/даних про особу (підрозділ 1.3). Особливо варто підтримати висновок, що інформація про особу в широкому розумінні – це будь-які відомості/дані про особу, а у вузькому розумінні – це система достовірних відомостей/даних про особу, які їй належать, що надають можливість ідентифікувати (визначити) конкретну особу. Інформація про особу як об'єкт цивільних прав є відомостями/даними про особу, що відображені в об'єктивній формі.

Практична і теоретична значущість результатів дисертаційного дослідження. У роботі О.О. Серебряник сформульовано важливі для науки цивільного права теоретичні висновки й практичні рекомендації. Вони можуть бути використані у правотворчій і правозастосовній діяльності, а також у навчальному процесі. Основні результати дисертації викладено у 5 наукових статтях і 5 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію О.О. Серебряник «Інформація про особу як об'єкт цивільних прав» слід зазначити, що деякі її положення є спірними та потребують додаткової аргументації.

1. У підрозділі 2 дисертації при дослідженні суб'єктивних прав особи здобувач вказує, що право на захист інформації про себе включає вимогу про відшкодування матеріальної та моральної шкоди у разі використання та поширення недостовірної інформації про себе; незаконного використання вказаної інформації тощо (стор. 115). Визначаючи правомочності права на захист, здобувач не зазначила таку правомочність як самозахист інформації. При цьому у дисертаційному дослідженні самозахист в загалі не розглянуто. За таких обставин авторська позиція щодо виокремлення правомочностей особи права на захист інформації потребує додаткового обґрунтування.

2. На стор. 160 дисертації здобувач вказує, що існує режим захисту інформації непідприємницьких юридичних осіб, однак не визначає у чому полягає особливість режиму захисту інформації непідприємницьких юридичних осіб. Тому це питання потребує свого пояснення.

3. Доцільно було б у межах дисертаційного дослідження розглянути суб'єктивні права на інформацію дітей. З огляду на це, хотілося б почути думку здобувача з цього приводу.

Викладені зауваження є дискусійними та істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до рецензованого дослідження, новизною та актуальністю питань, що розглядаються здобувачем. Розроблені в дисертації ідеї можуть бути підґрунтям для подальшого плідного дослідження теми.

Як **висновок** слід зазначити, що дисертація О.О.Серебряник є самостійним завершеним науковим дослідженням, містить нові теоретичні положення та висновки, наукові узагальнення щодо досліджуваного предмета та практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують актуальну для сучасної правової науки проблему розуміння інформації про особу. Дисертація оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, що ставляться до кандидатських дисертацій. Зміст автореферату дисертації О. О. Серебряник відображає основні положення дисертації, її структуру й отримані результати. Тема і зміст дисертації відповідають спеціальності

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Отже, дисертація Серебряник Олесі Олександрівни на тему «Інформація про особу як об'єкт цивільних прав» відповідає вимогам п. 9, 11–13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:
доцент кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

О.Є. Аврамова